

MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ VĂN HÓA SỐ Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

● TRẦN NGUYỄN MỸ LINH¹ - BÙI THỊ MINH PHƯỢNG²

¹ Phòng Nghiên cứu, thông tin khoa học xã hội
- Viện Thông tin Khoa học xã hội

² Phòng Nghiên cứu, thông tin khoa học nhân văn
- Viện Thông tin Khoa học xã hội

TÓM TẮT:

Những năm gần đây, với sự phát triển nhanh về công nghệ và internet, việc xây dựng văn hóa số là một yếu tố quan trọng giúp các tổ chức có thể thích nghi và thành công trong môi trường kinh doanh ngày càng cạnh tranh hiện nay. Tuy đã đạt được những thành tựu bước đầu, nhưng văn hóa số vẫn gặp không ít khó khăn, vướng mắc, trên con đường chuyển đổi số. Bài viết thông tin về một số vấn đề còn tồn tại của văn hóa số và đưa ra một số giải pháp thúc đẩy văn hóa số trong bối cảnh hiện nay.

Từ khóa: văn hóa số, chuyển đổi số, xã hội số.

1. Đặt vấn đề

Trong quá trình thực hiện Chương trình chuyển đổi số quốc gia với ba trụ cột chính là kinh tế số, chính phủ số và xã hội số, thực tế xã hội số đang dần hình thành các yếu tố về chuẩn mực đạo đức số, văn hóa số. Văn hóa với vị trí, vai trò là nền tảng tinh thần của xã hội, là động lực, mục tiêu của sự phát triển kinh tế - xã hội, là yếu tố dẫn dắt, thúc đẩy công cuộc chuyển đổi số hiện nay. Nhận thức rõ vai trò quan trọng của văn hóa số đối với sự phát triển của đất nước, Nghị quyết Hội nghị Trung ương 9 khóa XI về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước đã xác định:

“Văn hóa là nền tảng tinh thần của xã hội, là mục tiêu, động lực phát triển bền vững của đất nước. Văn hóa phải được đặt ngang hàng với kinh tế, chính trị, xã hội”¹. Trong bối cảnh chung chuyển đổi số hiện nay, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch cũng đã có những kế hoạch và định hướng nhằm thực hiện các nhiệm vụ được giao liên quan tới nâng cao năng lực áp dụng công nghệ số, chuyển đổi số trong lĩnh vực văn hóa nhằm tạo sự thay đổi từ nhận thức đến hành động về chuyển đổi số, duy trì các hoạt động chuyển đổi số đã có và tăng cường triển khai, ứng dụng hệ thống thông tin, cơ sở dữ liệu phục vụ công tác chỉ đạo điều hành, đảm bảo tính minh bạch, khách quan, kịp thời.

2. Một số vấn đề tồn tại về văn hóa số

Hiện nay, văn hóa số có thể được coi là một phần không thể thiếu của nền văn hóa dân tộc. Văn hóa số được hiểu là phương thức và hoạt động văn hóa (sáng tạo, lưu giữ, truyền bá, tiếp nhận, thưởng thức,...) của cá nhân và cộng đồng trên cơ sở ứng dụng các phương tiện và công nghệ kỹ thuật số; là các quy tắc ứng xử (lối sống, ứng xử, phương cách giao tiếp, làm việc,...) và chuẩn mực đạo đức, pháp luật của con người trong môi trường số. Mặc dù đã trở thành chủ đề nhận được nhiều sự quan tâm của các học giả cũng như các tổ chức lớn, tuy nhiên trên thế giới vẫn chưa có sự thống nhất về khái niệm của văn hóa số. Một số nghiên cứu cho rằng, văn hóa số có thể được định nghĩa là các giá trị, niềm tin, hành vi và công nghệ định hình cách mọi người làm việc và tương tác trong môi trường kỹ thuật số². Nó bao gồm một loạt các yếu tố, bao gồm khả năng tư duy, hợp tác, đổi mới và áp dụng công nghệ. Không giống như văn hóa tổ chức truyền thống, văn hóa số tập trung vào việc tận dụng công nghệ để đạt được các mục tiêu kinh doanh. Một số nghiên cứu cho rằng, văn hóa số là một khái niệm mô tả cách mà công nghệ và Internet đang định hình để chúng ta tương tác với tư cách con người³. Đó là cách chúng ta cư xử, suy nghĩ và giao tiếp trong xã hội. Theo cách định nghĩa này, văn hóa số là sản phẩm của vô số công nghệ xung quanh chúng ta và là kết quả của sự đổi mới công nghệ mang tính đột phá. Tựu trung lại, văn hóa số là thuật ngữ đề cập đến hành vi, giá trị, quy tắc và thói quen của một cộng đồng hoặc xã hội trong việc sử dụng công nghệ kỹ thuật số và internet. Nó liên quan đến cách mọi người tương tác, giao tiếp, tiếp nhận thông tin nhằm hướng tới những mục đích cụ thể và trở nên ngày càng quan trọng hơn trong thời đại chuyển đổi số⁴.

Theo Cẩm nang Chuyển đổi số của Bộ Thông tin và Truyền thông, văn hóa trong xã hội loài người được hình thành trong thời gian dài, qua hàng trăm năm, hàng nghìn năm; trong khi xã hội

số là vấn đề rất mới, đang hình thành trong thời gian gần đây. Vì vậy, văn hóa số cũng đang hình thành và có thể hiểu văn hóa số là các quy tắc ứng xử, chuẩn mực đạo đức của con người trong môi trường số⁵.

Văn kiện Đại hội lần thứ XIII của Đảng nhấn mạnh: “Phát triển toàn diện, đồng bộ các lĩnh vực văn hóa, môi trường văn hóa, đời sống văn hóa phong phú, đa dạng, văn minh, lành mạnh; vừa phát huy những giá trị tốt đẹp của dân tộc, vừa tiếp thu tinh hoa văn hóa của nhân loại để văn hóa thực sự là nền tảng tinh thần, nguồn lực nội sinh và động lực đột phá cho phát triển kinh tế - xã hội và hội nhập quốc tế”. Như vậy, văn hóa nói chung và môi trường văn hóa nói riêng, luôn được Đảng, Nhà nước quan tâm, thể hiện quyết tâm trong công cuộc chấn hưng nền văn hóa nước nhà.

Theo Phạm Mạnh Hùng, Nguyễn Nhật Minh (2023), văn hóa số được xem là một trong những yếu tố rất khó thay đổi trong quá trình chuyển đổi số của doanh nghiệp, bởi tính chất trừu tượng và khó nắm bắt. Một thách thức khác đối với quá trình chuyển đổi số văn hóa số tại các tổ chức xuất phát từ những quan điểm, hệ tư tưởng đã được hình thành qua nhiều năm hoạt động. Nếu một nhà lãnh đạo điều hành doanh nghiệp không hiểu các giá trị cốt lõi của nền văn hóa đã có sẵn trước thì sẽ thật khó để họ chủ động tìm kiếm cách thay đổi và cải tiến nó. Ngoài ra, chuyển đổi văn hóa số cần đến nhiều nguồn lực, cùng sự quan tâm chia sẻ của cả tổ chức mà không phải bất cứ cá nhân nào. Để thực hiện tốt việc trên, cần có sự đồng lòng cùng chia sẻ trước hết là trong lãnh đạo cấp cao, tiếp theo sẽ là những người quản lý và nhân viên. Thách thức đưa ra ở đây chính là khi công ty càng lớn sẽ đòi hỏi cần nhiều hơn nữa trách nhiệm của mỗi cá nhân thành viên trong toàn bộ công ty cùng hướng về nền văn hóa mong muốn đạt được thông qua quá trình chuyển đổi số⁶.

Dưới góc nhìn Xây dựng văn hóa số góp phần thúc đẩy chuyển đổi số thành công trong giáo dục

đại học, tác giả Nguyễn Thị Thi (2024) cho rằng, lối mòn truyền thống văn hóa và cách thức làm việc truyền thống ở hầu hết trường đại học luôn chiếm một vị trí quan trọng trong tư tưởng của các cán bộ giảng viên và nhân viên, đến nỗi việc thay đổi đã trở nên rất khó khăn. Những thói quen khiến họ thực hiện công việc của mình một cách hiệu quả bằng cách thực hiện theo những quy trình, giá trị quen thuộc. Từ đó sẽ gây ra một rào cản lớn trong quá trình chuyển đổi số, đặc biệt khi sức phản kháng của tổ chức quá mạnh mẽ và giảng viên, nhân viên cảm thấy ngần ngại, thậm chí chống đối với những phương thức làm việc và tương tác mới. Hậu quả của việc này là họ có thể không còn khả năng sáng tạo và mềm dẻo trong việc thích ứng với những quy trình thực hiện nhiệm vụ mới trong văn hóa số. Thêm vào đó, nhận thức chưa đầy đủ được vai trò của văn hóa số trong công cuộc chuyển đổi số, đặc biệt là đội ngũ lãnh đạo, quản lý của các trường đại học nếu không nhận thức được tầm quan trọng của văn hóa số, họ sẽ không coi trọng việc xây dựng văn hóa số. Từ đó dẫn đến một số thách thức như: Không có sự đầu tư và nguồn nhân lực cao cho việc xây dựng văn hóa số; Không có sự đồng thuận về tầm nhìn và mục đích xây dựng văn hóa số trong nhà trường; Không có sự thỏa thuận của Ban Giám hiệu và đội ngũ giảng viên, nhân viên trong việc xây dựng văn hóa số; những hạn chế này sẽ làm cho quá trình thực hiện văn hóa số còn gặp nhiều khó khăn và không đạt được hiệu quả mong muốn. Ngoài ra, lãnh đạo không được trao quyền nhân viên. Vì vậy, để xây dựng văn hóa số thành công, các trường đại học phải trao quyền cho đội ngũ cán bộ giảng viên để tạo động lực và năng lực trong việc sử dụng công nghệ nhằm giải quyết vấn đề và tạo ra giá trị. Nếu đội ngũ giảng viên không được trao quyền, họ có thể cảm thấy không được tin tưởng hoặc không được hỗ trợ. Việc phối kết hợp giữa công nghệ thông tin và truyền thông vào mọi lĩnh vực của xã hội đã mở ra không gian mở hơn, nơi mà thông tin,

kiến thức và trải nghiệm được chia sẻ một cách nhanh chóng và rộng rãi. Văn hóa số giúp kết nối con người với nhau. Đặc biệt, còn tạo nên một cộng đồng mạng trên toàn thế giới, với sự phong phú về văn hóa, ngôn ngữ và quan điểm. Bằng cách tham gia vào văn hóa số, mỗi cá thể là người tiêu thụ thông tin, cũng như là người tích cực tham gia vào việc xây dựng nên bức hình đa chiều và đa dạng của thế giới số đổi mới. Văn hóa số đưa ra các thách thức khác nhau đối với ngành giáo dục, nhà doanh nghiệp và giới chính trị. Cùng với đó, văn hóa số cũng là động lực, cơ hội, để phát triển môi trường sáng tạo, khuyến khích sự thay đổi và là đòn bẩy cho sự phát triển lâu dài. Nhất là đối với các trường đại học, văn hóa số là một xu hướng, cũng như là chìa khóa mở ra cánh cửa cho sự phát triển bền vững của các cơ sở giáo dục trong xã hội cạnh tranh và biến động liên tục ngày nay⁷.

Hiện nay, Internet phát triển ở Việt Nam quá nhanh, trong khi nhận thức của người sử dụng lại có những hạn chế, đôi khi không thể bắt kịp sự vận hành, phát triển của internet, mạng xã hội. Nhiều người dùng thụ động, thiếu bản lĩnh, bị cuốn theo những trào lưu công nghệ, từ tò mò, tự khám phá, đến lệ thuộc và cuối cùng bị thế giới ảo chi phối, điều khiển nhận thức, hành vi mà tình trạng “nghiện internet, nghiện game, nghiện Facebook, mạng xã hội” xuất hiện ngày càng nhiều ở giới trẻ. Tiếp theo, vì chưa được trang bị đầy đủ những tri thức, kỹ năng ứng xử cần thiết khi tham gia mạng xã hội, nhiều người khi truy cập, tương tác trên mạng vô tình để lộ thông tin cá nhân, từ đó kẻ xấu dễ dàng chiếm đoạt tài khoản. Trong khi đó, internet luôn vận động, phát triển với những diễn biến nhanh, khó dự báo, khó kiểm soát, nhất là các nền tảng xuyên biên giới, đặt ra nhiều thách thức đối với các cơ quan quản lý trong việc xây dựng, ban hành chính sách có tầm nhìn dài hạn, có tính dự báo, có thể ứng phó tốt trước những tình huống phức tạp nảy sinh. Bên cạnh những thông tin, hình ảnh tích cực; những

xuất bản phẩm lành mạnh, những luồng tư tưởng xấu độc, trang web “đen” kích động bạo lực, là hàng loạt những hình ảnh, video có nội dung đồi trụy, đi ngược lại thuần phong mỹ tục, làm băng hoại đạo đức xã hội. Một số trang mạng phản động của các thế lực thù địch ở trong và ngoài nước thường xuyên cắt ghép, đưa những thông tin, hình ảnh sai sự thật, xuyên tạc chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách của Nhà nước; gây nhiễu loạn thông tin, làm hoang mang dư luận. Không những thế, tình trạng tin giả, tin rác vẫn xuất hiện hằng ngày, hằng giờ làm “ô nhiễm” môi trường văn hóa số. Đó còn là những hành vi ứng xử lệch chuẩn của không ít người dùng mạng xã hội khi họ sẵn sàng nói bậy, xúc phạm và hạ thấp uy tín, danh dự người khác khi có mâu thuẫn, bất đồng quan điểm. Khi con người bị cuốn vào thế giới ảo, lệ thuộc vào các thiết bị di động đồng nghĩa với mối quan hệ giữa các cá nhân, giữa cá nhân với gia đình, cộng đồng, xã hội ngày càng lỏng lẻo, thiếu bền chặt. Có thể thấy, môi trường văn hóa số hiện nay cũng đang bị “ô nhiễm” do những hành vi ứng xử thiếu văn minh, những nhận thức lệch lạc, phiến diện của không ít người dùng, thậm chí là những âm mưu, toan tính của các thế lực thù địch muốn lợi dụng môi trường, không gian số để đầu độc, hủy hoại nhân cách con người, đe dọa nghiêm trọng đến vấn đề an toàn con người và an ninh quốc gia⁸.

3. Một số giải pháp thúc đẩy văn hóa số hiện nay

Để kiến tạo môi trường văn hóa số lành mạnh với những giá trị nhân văn, nhân bản không ngừng được tạo ra và giữ vai trò chủ đạo trên không gian mạng, cần sự chung tay xây dựng của cả cộng đồng. Qua quá trình tổng hợp tài liệu, nhiều nghiên cứu đã đưa ra một số giải pháp thúc đẩy văn hóa số hiện nay như sau:

Một là, cần nghiên cứu, xây dựng, ban hành hệ thống cơ chế, chính sách, pháp luật, tạo hành lang pháp lý đầy đủ với những quy định chặt chẽ về quyền, trách nhiệm, nghĩa vụ của cá nhân, tổ chức

khi tham gia, sử dụng internet, mạng xã hội. Hiện nay, các chế tài, các bộ luật quy định trách nhiệm dân sự của các cá nhân, tổ chức khi tương tác trên môi trường số còn thiếu với nhiều khoảng trống đang đặt ra. Ngoài ra, cũng cần có biện pháp ngăn chặn, đẩy lùi những thông tin, hình ảnh xấu độc; những tư tưởng phản động, những hành vi trái với thuần phong mỹ tục, những việc làm xâm phạm đến lợi ích quốc gia, đe dọa an ninh con người. Việc ngăn chặn kịp thời những trang web đen, có những cảnh báo, chỉ dẫn người dùng khi tham gia mạng xã hội, nhất là giới trẻ sẽ có ý nghĩa quan trọng trong việc định hướng nhận thức, hành động của con người đến những điều tốt đẹp, góp phần duy trì trật tự, ổn định xã hội và sự phát triển chung của đất nước. Môi trường văn hóa số chỉ thực sự lành mạnh khi có sự hiện diện của những sản phẩm, dịch vụ tốt. Những thông tin, sản phẩm có chất lượng sẽ góp phần nâng cao nhận thức, trình độ, tạo sức “đề kháng” để mỗi cá nhân có thể tự bảo vệ mình trước những cám dỗ, cạm bẫy và các chiêu trò trên không gian mạng. Thường xuyên phối hợp với các cơ quan hữu quan trong phát hiện, ngăn chặn và đẩy lùi những thông tin xấu độc, tin giả, tin rác, đảm bảo môi trường văn hóa số trong sạch, lành mạnh⁹.

Hai là, xác định rõ nội hàm của văn hóa số. Nội hàm văn hóa số giúp cơ quan biết được những nội dung cụ thể để tiến hành xây dựng văn hóa số trong cơ quan. Các cơ quan dựa trên 4 trụ cột về nội hàm văn hóa số để tiến hành xây dựng nội hàm của văn hóa số ở cơ quan, đơn vị mình theo sở tay hướng dẫn của Bộ Nội vụ. Thực tiễn cho thấy, việc xây dựng môi trường văn hóa số đã và đang là xu hướng có tính toàn cầu và ngày càng trở nên cấp thiết. Xây dựng môi trường số hóa cần triển khai một cách đồng bộ và có chiến lược lâu dài. Do đó, để hình thành nên văn hóa số, các nhà lãnh đạo cần nắm được những nội hàm của nó để có cách thức chuyển đổi từ văn hóa truyền thống sang văn hóa số thành công cần phải triển khai các chương trình phát triển văn hóa số sâu rộng

đến toàn thể cán bộ, công chức. Đồng thời, cũng cần phải hướng dẫn cán bộ, công chức về các kỹ năng an toàn, bảo mật thông tin cơ bản để có thể tự bảo vệ tài khoản, dữ liệu của mình trên không gian số¹⁰.

Ba là, cần nâng cao nhận thức của sinh viên về chủ trương chuyển đổi số trong giáo dục đại học, về phát triển văn hóa số cho sinh viên. Triển khai các khóa đào tạo, huấn luyện về năng lực số, kỹ năng số, văn hóa số cho sinh viên ngay khi triển khai chuyển đổi số. Bên cạnh đó, cần cập nhật các công nghệ mới phục vụ cho chuyển đổi số trong đào tạo. Tạo ra các hoạt động văn hóa số để thu hút sự quan tâm tham gia của sinh viên. Ngoài ra, để thực hiện thành công chuyển đổi số, trong đó có phát triển văn hóa số cho sinh viên, đòi hỏi các cơ sở giáo dục đại học phải có sự đổi mới trong tư duy và kỹ năng quản trị, quản lý, như: 1) Sự cam kết và hỗ trợ từ phía lãnh đạo cấp cao là rất cần thiết để đảm bảo sự thành công của quá trình chuyển đổi số; 2) Việc bảo đảm nguồn lực và đào tạo cho giảng viên nhằm giúp họ có đủ kỹ năng và kiến thức để sử dụng công nghệ và các nền tảng số trong giảng dạy, nghiên cứu khoa học sẽ thúc đẩy tiến trình chuyển đổi số diễn ra nhanh chóng

và hiệu quả, thúc đẩy sự phát triển văn hóa số ở sinh viên; 3) Bên cạnh việc trang bị cho sinh viên những kiến thức về chuyển đổi số trong giáo dục đại học, những kỹ năng số cơ bản trong quá trình chuyển đổi số, đội ngũ lãnh đạo giáo dục đại học cần hình thành ở sinh viên sự hứng thú, tâm thế sẵn sàng, thói quen tích cực, chủ động tham gia chuyển đổi số và thực hiện các nhiệm vụ học tập, nghiên cứu trong môi trường số đã và đang hình thành trong quá trình chuyển đổi số¹¹.

4. Kết luận

Cùng với việc xây dựng môi trường văn hóa trong đời sống thực, việc xây dựng, hình thành môi trường văn hóa số với những giá trị nhân văn, khoa học, tiến bộ, hiện đại, văn minh là việc làm cần thiết, nhất là trong bối cảnh hiện nay. Xây dựng môi trường văn hóa số lành mạnh, trong sạch, góp phần giáo dục, hình thành nhân cách, lối sống tốt đẹp cho con người, bởi con người là trung tâm, chủ thể, là nguồn lực chủ yếu và là mục tiêu của sự phát triển; là nhân tố quan trọng nhất để hiện thực khát vọng xây dựng nước Việt Nam phồn vinh, hạnh phúc như Nghị quyết Đại hội lần thứ XIII của Đảng đã đề ra ■

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN VÀ THAM KHẢO:

¹Trần Ngọc Thêm (2000), *Tìm về bản sắc văn hóa Việt Nam*, NXB Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh.

²Okasha, A. (2023), *Introduction to Digital Culture: What is and Why it Matter?* Linkedin Digital Culture Series, Article (1 of 12).

³Bray, J (2022). *What is Digital Culture?*. GDS Working Paper.

⁴Phạm Mạnh Hùng, Nguyễn Nhật Minh (2023), *Thúc đẩy văn hóa số trong tổ chức: Lý luận tổng quan và gợi ý giải pháp*, Tạp chí Khoa học & Đào tạo Ngân hàng, số 258, tr.101.

⁵Bộ Thông tin và Truyền thông (2021), *Cẩm nang Chuyển đổi số*, NXB Thông tin và Truyền thông, Hà Nội, tr.74.

⁶Phạm Mạnh Hùng, Nguyễn Nhật Minh (2023), *Thúc đẩy văn hóa số trong tổ chức: Lý luận tổng quan và gợi ý giải pháp*, Tạp chí Khoa học & Đào tạo Ngân hàng, số 258, Tháng 11, tr.104-105.

⁷Nguyễn Thị Thi (2024), *Xây dựng văn hóa số góp phần thúc đẩy chuyển đổi số thành công trong giáo dục đại học*, truy cập tại <https://sti.vista.gov.vn/publication/download/449030-8ef26160d2213b5b60c0d67a20e0b0c4.html>

⁸Nguyễn Huy Phòng (2023), Xây dựng môi trường văn hóa số: Xu thế tất yếu và những thách thức đặt ra, Tạp chí Văn hóa nghệ thuật, số 527, tr. 56-57.

⁹Nguyễn Huy Phòng (2023), Xây dựng môi trường văn hóa số: Xu thế tất yếu và những thách thức đặt ra, Tạp chí Văn hóa, số 527, tr.55-58.

¹⁰Ngô Hoài Sơn, Lê Thị Thúy An (2024), Văn hóa số - Điều kiện quan trọng để chuyển đổi số thành công ở khu vực công, Tạp chí Quản lý Nhà nước, số 343, tr.9-13.

¹¹Trần Nguyên Hào (2023), Phát triển văn hóa số cho sinh viên trong xu thế chuyển đổi số tại Việt Nam, Tạp chí Khoa học Trường Đại học Quốc tế Hồng Bàng, số 25 tr.123-130.

Ngày nhận bài: 5/9/2025

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 15/9/2025

Ngày chấp nhận đăng bài: 6/10/2025

SOME CURRENT ISSUES ON DIGITAL CULTURE IN VIETNAM

● TRAN NGUYEN MY LINH¹

● BUI THI MINH PHUONG²

¹Department of Social Science Research and Information,
Institute of Social Science Information

²Department of Humanities Research and Information,
Institute of Social Science Information

ABSTRACT:

In recent years, the rapid advancement of digital technologies and the widespread penetration of the internet have underscored the importance of cultivating a robust digital culture as a foundation for organizational adaptability and competitiveness. Despite notable early achievements, many organizations continue to face significant challenges in embedding digital culture throughout their digital transformation processes. This study examines the persistent barriers hindering the development of digital culture and proposes strategic solutions to strengthen and accelerate cultural transformation in the current digital landscape.

Keywords: digital culture, digital transformation, digital society.